فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دهم، شماره سوم (پیاپی ۳۷)، پاییز ۱۴۰۰
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
صفحات ۱۱۲-۹۷

عوامل مؤثر بر توسعه پایدار صنعت دامپروری در مناطق روستایی شمال استان کرمان

مهدیه ساعی *؛ استادیار بخش تحقیقات اقتصادی، اجتماعی و ترویج کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان کرمان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، کرمان، ایران.
پیروز شاکری؛ دانشیار پژوهشی بخش تحقیقات تغذیه و فیزیولوژی دام، مؤسسه تحقیقات علوم دامی، کرج، ایران.
اصغر صالحی؛ استادیار بخش تحقیقات اقتصادی، اجتماعی و ترویج کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان اصفهان، اصفهان، ایران.
صفت‌الله رحمانی؛ استادیار پژوهش، گروه تحقیقات اقتصادی، اجتماعی و ترویجی، دفتر امور اقتصادی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۸/۱۲ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۵/۲۹

چکیده

دامپروری و دامداری به‌عنوان یک بخش اقتصادی، یکی از پررونق‌ترین فعالیت‌های تولیدی است. در حال حاضر استان کرمان از نظر تولید گوشت قرمز، تخم مرغ و عسل جایگاه سیزدهم، از نظر تولید شیر خام جایگاه هفدهم و از لحاظ تولید گوشت مرغ رتبه هجدهم را در بین استان‌های کشور به‌خود اختصاص داده و ۴۰ درصد اشتغال استان در بخش دامداری و دامپروری است. مطالعه حاضر، در راستای بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار صنعت دامپروری شمال استان کرمان طراحی و اجرا شده است. این تحقیق، از نظر هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. نتایج مطالعه که با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی به‌دست آمد نشان داد که از نظر کارشناسان، میزان موفقیت اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی دام سنگین، بیشترین تأثیر در شاخص تعیین چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای کلان صنعت در اسناد بالادستی، میزان موفقیت فرآیندهای تأمین نهاده‌ها قبل از تولید، بیشترین تأثیر در شاخص موفقیت فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی، افزایش سطح درآمد حاصل از فعالیت دامپروری، بیشترین تأثیر در تعیین شاخص چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه پایدار صنعت، تسهیل‌گری سازمان جهاد کشاورزی، مؤثرترین متغیر برای ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجودِ صنعت، برنامه‌های مبتنی بر افزایش تولید و بهره‌وری فعالیت‌های موجود، بیشترین تأثیر در برنامه‌های توسعه پایدار صنعت دامپروری، تقویت نگرش کارآفرینی بین دستگاه‌های اجرایی، بیشترین تأثیر بر شاخص ساز و کارهای مؤثر در توسعه پایدار صنعت دامپروری و شناسایی و جذب منابع انسانی مستعد موجود در صنعت دامپروری برای اجرای طرح‌ها، به‌لحاظ تأثیر بر شاخص ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی جهت اجرای طرح‌ها، اولویت اول را دارا بودند. نتایج این مطالعه می‌تواند به‌عنوان راهنما و نقشه راه در سیاست‌های توسعه، برنامه‌ها، پروژه‌ها و مطالعات آینده مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستایی، اقتصاد دام، توسعه پایدار، دامپروری، توسعه روستایی، کرمان.

* mahdiyeh.saei@gmail.com

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

۱) مقدمه

دامپروری و دامداری به‌عنوان یک بخش، یکی از پررونق‌ترین فعالیت‌های تولیدی بخش کشاورزی است. استان کرمان از لحاظ اقلیمی یکی از نمونه‌ها و مصادیق بارز اراضی خشک کویری است؛ با این وجود، به‌سبب برخورداری از سطوح مرتعی وسیع، یکی از مراکز فعالیت‌های دامداری سنتی عشایری و روستایی کشور محسوب می‌شود. با توجه به وجود اقلیم‌های متفاوت، مناطقی از استان کرمان قابلیت مناسبی برای پرورش و نگهداری دام به‌ویژه در بخش‌های روستایی و عشایری دارد که سهم بزرگی در تأمین گوشت و فرآورده‌های لبنی مورد نیاز مردم داخل استان داشته و حتی به استان‌های همجوار نیز صادر می‌شود. در حال حاضر، شمال استان کرمان از نظر تولید گوشت قرمز، تخم مرغ و عسل جایگاه سیزدهم، از نظر تولید شیر خام جایگاه هفدهم و از لحاظ تولید گوشت مرغ رتبه هجدهم را در بین استان‌های کشور به‌خود اختصاص داده و ۴۰ درصد اشتغال استان در بخش دامداری و دامپروری است (سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان، ۱۳۹۶). تأمین غذای باکیفیت، سالم و کافی برای جمعیت کشور همواره مسئله‌ای اساسی و مهم برای دولتمردان و کارشناسان دست‌اندرکار در این زمینه بوده است. از سوی دیگر، رشد اقتصادی جامعه، افزایش سهم مصرف فرآورده‌های دامی در سبد غذایی خانوار و آهنگ رشد جمعیت افزایش تقاضا برای این فرآورده‌ها را روزافزون کرده است. برای تحقق این هدف مهم، پرداختن به فعالیت‌های پژوهشی و یافتن روش‌های علمی برای توسعه پایدار دامپروری و ارتقاء تولیدات دامی، یکی از راهبردهای اجتناب‌ناپذیر برای کشور است. از سوی دیگر، این بخش از کشاورزی، به‌دلیل ماهیت فعالیت‌های آن، اثرات و پیامدهای گوناگونی بر محیط زیست دارد؛ لذا، با توجه به تأثیرات متقابل پرورش دام و طیور و محیط زیست، تدوین راهبرد مناسب جهت دستیابی به توسعه پایدار در این زمینه و در نهایت کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی این صنعت، بسیار ضروری است (شریفی و همکاران، ۱۳۸۸). در نتیجه، در بین بخش‌های گوناگون کشاورزی، دامپروری دارای اهمیتی ویژه است، چرا که نخستین و مهمترین نقش آن، تأمین امنیت غذایی است. پرورش دام و دامداری، دارای اهمیت اقتصادی و اشتغال‌زایی فراوانی نیز می‌باشد. از یک سو، جمعیت اصلی شاغل در دامپروری مناطق روستایی و عشایری و همچنین، بخش بزرگی از جمعیت شهرنشین و روستانشین به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم در صنایع وابسته به تولیدات دامی از قبیل گوشت، شیر، پشم، لبنیات و کارخانه‌ها، تهیه خوراک و غیره مشغول می‌باشند (علیپور، ۱۳۹۱). به بیان دیگر، در کشورهای در حال توسعه، فرصتی منحصربه‌فرد برای استفاده از دام، به‌عنوان ابزاری برای رشد و تشدید پایداری و عبور از فقر وجود دارد. بنابراین، توسعه این بخش از یک‌سو مستقیماً به افزایش مواد غذایی در کشور می‌انجامد و از سوی دیگر، با ارتقاء کیفیت مواد غذایی و پایین آمدن قیمت‌ها به تقویت امنیت غذایی کمک می‌کند (نوری زمان‌آبادی و فسخودی، ۱۳۸۶). هدف از انجام مطالعه حاضر بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان با استفاده از هفت شاخص بوده است که در بخش روش تحقیق معرفی گردیده‌اند.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

۲) مبانی نظری

در پی اعلام دهه‌های توسعه از سوی سازمان ملل متحد از اوایل دهه شصت میلادی، موضوع توسعه در کشورهای در حال توسعه، در صدر مسائل نهادهای ملل متحد و مؤسسه‌های توسعه بین‌المللی قرار گرفت. در ابتدا تعاریف متعددی از توسعه ارائه و به معنای بهبود زندگی اجتماعی در نظر گرفته شد. لذا، از چالش‌های اساسی توسعه در دهه هفتاد، مقابله با سوءتغذیه و گرسنگی در سطح جهان بود (سجادپور و احمدی‌خوی، ۱۳۹۰). توسعه جریانی است چند بعدی و پیچیده که در خود، تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی-اجتماعی را به‌همراه دارد. علاوه بر افزایش و بهبود در میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی اساسی در ساخت نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین ایستارها و وجهه نظرهای عمومی مردم است. توسعه در بسیاری موارد حتی عادات و رسوم و عقاید مردم را نیز در بر می‌گیرد (لمن ۱۹۹۷). توسعه پایدار، یک فرآیند پایدار تغییرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی جهت افزایش و ترقی رفاه و خوشبختی طولانی‌مدت کل اجتماع است. به عبارت دیگر، یک فرایند چند بعدی است که به‌گونه‌ای پایدار، درصدد ایجاد وحدت اهداف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی است (موسلی، ۲۰۰۲). توسعه پایدار می‌تواند به مثابه فرایند تغییرات چند بعدی مؤثر بر جامعه روستایی تعریف شود. رشد اقتصادی، بهبود شرایط محیطی و حفظ ارزش‌های محیطی به‌گونه‌ای مساوی، از مشخصه‌های مهم آن است (پوگلیس، ۲۰۰۱).

توسعه پایدار

مفهوم توسعه پایدار، ناظر بر این واقعیت انکار ناپذیر است که ملاحظات مربوط به اکولوژی می‌تواند و باید در فعالیت‌های اقتصادی به‌کار گرفته شود. این ملاحظات شامل ایده‌های ایجاد محیطی منطقی است که در آن ادعای توسعه به‌منظور پیشبرد کیفیت همه جنبه‌های زندگی مورد چالش قرار می‌گیرد (رادکلیف، ۱۳۷۳: ۳۴).

درباره توسعه پایدار، تعاریف متعددی وجود دارد که بعضی از آن‌ها عبارتند از:

- توسعه پایدار به‌معنای تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای حداکثرسازی رفاه انسان فعلی، بدون آسیب به توانایی نسل‌های آتی برای برآوردن نیازهایشان می‌باشد (OECD, 2001: 11). کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه که برای اولین بار این اصطلاح را ارائه داد، توسعه پایدار را به‌عنوان توسعه‌ای تعریف کرد که نیازهای نسل فعلی را بدون ایجاد اشکال در توانایی نسل‌های آینده در برآوردن احتیاجات خود تأمین می‌کند (مهشواری، ۱۳۷۸: ۶۱). آنچه امروزه برای جهان معاصر مطرح است، تنها مقوله توسعه اقتصادی-اجتماعی نیست؛ بلکه توسعه پایدار است (آسایش، ۱۳۸۸: ۱۸). امروزه موضوع پایداری، سرلوحه تمامی فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه شده است (نوری‌پور و شاه‌ولی، ۱۳۹۰: ۶۴). مفهوم توسعه پایدار و پایداری از دیدگاه‌های گوناگون علمی بیان شده که هر تعریف برای مقصودی خاص بوده و در حوزه‌های مختلفی به‌کار گرفته شده است (خسروبیگی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵۳) که بعضی از تعاریف عبارتند از: توسعه پایدار به‌معنای تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای حداکثرسازی رفاه انسان فعلی بدون آسیب به توانایی نسل‌های آتی برای

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

برآوردن نیازهای آنهاست (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵: ۴۹). توسعه پایدار تمرکز توسعه بر مردم و برقراری عدالت برای نسل‌های جاری و آینده است (بارتون، ۲۰۰۳: ۲۲). توسعه‌ای است که نیازهای نسل حاضر را بدون آسیب زدن به توانایی‌های نسل آینده برای بار آوردن نیازهای خود برآورده می‌سازد (پرمن و دیگران، ۱۳۸۲: ۱۰۸). توسعه پایدار ارتقای کیفیت زندگی، ضمن در نظر گرفتن ظرفیت تحمل محیط زیست است (حمیده و دیگران، ۱۳۸۵: ۵). در خصوص عوامل ساختاری و نهادی مؤثر بر توسعه پایدار صنعت دامپروری، مطالعه چندانی در ایران صورت نگرفته است. در خارج از کشور هم، وضعیت به همین منوال است. مطالعات انجام شده، بیشتر در خصوص عوامل مؤثر بر توسعه پایدار سایر بخش‌ها از جمله گردشگری، توسعه پایدار روستایی و غیره بوده است. با این وجود، تعدادی از مطالعات تا حدی مرتبط با موضوع مطالعه در ادامه آمده است. از دیدگاه دامپروران شهرستان قلعه‌گنج استان کرمان، موانع سازمانی و ساختاری، از مهمترین موانع صنعتی شدن دامپروری در منطقه مورد مطالعه شناخته شدند. ازسوی دیگر، دام‌داران نیمه‌صنعتی، موانع را بالاتر از دام‌داران سنتی ارزیابی کردند (میرزایی و نوری پور، ۱۳۹۳). در مطالعه دیگر در مالزی، عواملی مانند تخصیص مناسب زمین برای پرورش دام و مزارع، خوراک دام، شرایط آب و هوایی، هزینه‌های لجستیکی، قیمت و دسترسی به خوراک دام، نژاد ضعیف گاو، کمبود نیروی کار آموزش‌دیده و باتجربه، نبود دانش و اطلاعات در مورد پرورش دام، سیاست‌های دولت و فضای نامناسب صنعت، از مهمترین عوامل مؤثر در رشد صنعت شیر مالزی شناخته شدند (فقیری و همکاران، ۲۰۱۹). نتایج پژوهش عوامل مؤثر بر توسعه کشاورزی پایدار از دیدگاه مروجان جهاد کشاورزی در استان اردبیل، با استفاده از تکنیک AHP فازی نشان داد که عامل آموزشی مؤثرترین عامل بوده و عوامل محیطی، فردی، اقتصادی و روان‌شناختی در اولویت‌های بعدی قرار دارند (حیدری ساربان، ۱۳۹۸). مهمترین عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کارآفرینی در دهستان مرحمت‌آباد شمالی از توابع شهرستان میاندوآب، عوامل اقتصادی و فردی شناخته شدند. به‌طوری‌که افزایش میزان تسهیلات دریافتی از قبیل وام‌های خود اشتغالی، منابع مالی لازم و کافی، تنوع شغلی، موجب افزایش انگیزه و روحیه فردی در جهت توسعه و گسترش کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه شده است. همچنین، در بین عوامل هشت‌گانه، عامل زیرساختی، کمترین تأثیر را در توسعه کارآفرینی منطقه داشته است (ولایی و همکاران، ۱۳۹۴). در مطالعه مهمی و محمدزاده (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر بر پایداری بخش کشاورزی در خراسان شمالی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج مطالعه نشان داد که متغیرهای سن و فاصله از مرکز خدمات، دارای تأثیر منفی و معنی‌دار بر پایداری هستند و متغیرهای سطح تحصیلات، مالکیت، سطح زیر کشت، شرکت در کلاس‌های ترویجی و شاخص نگرش نسبت به کشاورزی پایدار تأثیر مثبت و معنی‌دار بر پایداری کشاورزی دارند. به‌علاوه نتایج تخمین رگرسیون فضایی نشان داد که مجاورت، تأثیر مثبتی بر سطح توسعهٔ پایدار دارد. به‌عبارت دیگر کشاورزانی که در مجاورت کشاورزانی با پایداری بالا قرار دارند، با تأثیرپذیری از آن‌ها به سطح بالاتری از پایداری می‌رسند؛ بنابراین کاربرد روش‌های اصولی آبیاری، استفاده از شخم سطحی و کاربرد آفت‌کش‌های حیوانی پیشنهاد گردیدند.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

۳) روش تحقیق

تحقیق حاضر، از نظر هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری، مشتمل بر سه گروه کارشناسان معاونت امور دام سازمان جهاد کشاورزی شمال استان کرمان، کارشناسان بخش تحقیقات علوم دامی مرکز تحقیقات کشاورزی استان کرمان و نمایندگان تشکل‌های فعال بخش خصوصی بود که تعداد ۲۰ نفر از آن‌ها به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری پرسش‌نامه بسته و مشتمل بر ۷۰ سؤال بود. ابزار مزبور در ۷ حیطه (شاخص) چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای کلان در اسناد بالادستی (۶ گویه)، فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی (۴ گویه)، چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه پایدار صنعت دامپروری (۱۲ گویه)، ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجودِ صنعت دامپروری (۱۸ گویه)، اولویت برنامه‌های توسعه پایدار در صنعت دامپروری (۱۰ گویه)، ساز و کارهای مؤثر در توسعهٔ پایدار صنعت دامپروری (۱۳ گویه)، ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های توسعه پایدار (۷ گویه) تهیه شده که در آن برای نظرسنجی در هر یک از حیطه‌ها از طیف لیکرت با مقیاس پنج‌گانه ۱) خیلی‌کم، ۲) کم، ۳) متوسط، ۴) زیاد، ۵) خیلی‌زیاد استفاده شده است. این دامنه از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری شده که نمرات بالاتر موافقت بیشتر با عبارت یا گویه‌ها را نشان می‌دهند. پایایی کلی پرسشنامه، با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ طبق جدول (۱) بررسی و تأیید شده است. از آنجا که ضریب آلفا برای شاخص‌های مختلف، بیش از ۰/۷ است، لذا ابزار تحقیق از پایایی لازم برخوردار بوده است. روایی ابزار نیز از روش روایی محتوا بررسی شد. به این منظور، پرسش‌نامه برای ۱۲ نفر از خبرگان ارسال شد. پس از کسب نظرات ایشان اصلاحات لازم صورت گرفت و روایی پرسشنامه تأیید شد.

جدول ۱. ضریب آلفای کرونباخ برای شاخص‌های مختلف پرسشنامه

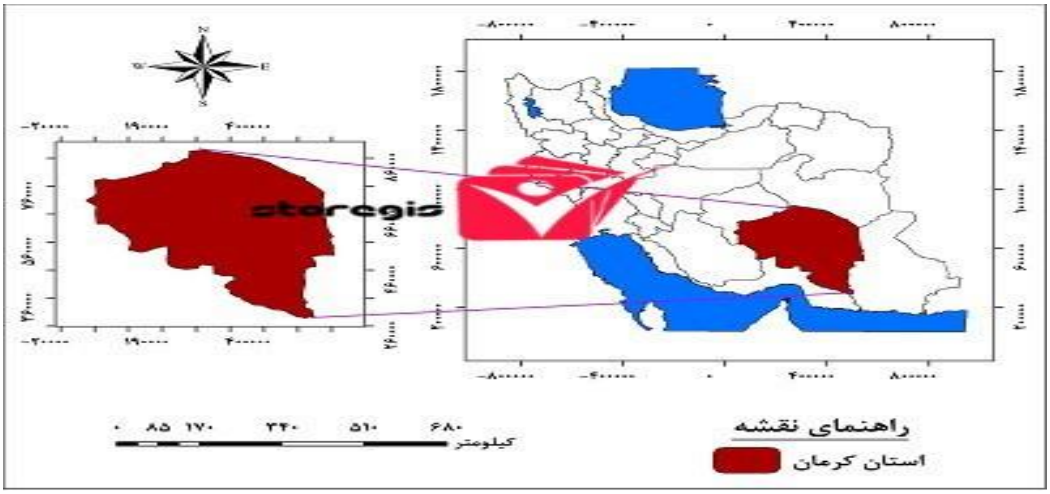
ردیف	شاخص‌های اصلی	آلفای کرونباخ
۱	اسناد بالادستی	۰/۷۹۶
۲	فرآیند تأمین نهاده‌ها	۰/۸۹۱
۳	چشم‌انداز توسعه پایدار صنعت	۰/۹۵۶
۴	ارتقاء ظرفیت فعالیتهای اقتصادی موجود صنعت	۰/۹۵۴
۵	اولویت برنامه‌های توسعه پایدار در صنعت	۰/۹۷
۶	ساز و کارهای مؤثر در توسعه پایدار صنعت	۰/۸۹۶
۷	ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی	۰/۸۲۱
۸	کل پرسشنامه	۰/۹۳۷

ارزیابی و تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی مانند میانگین، انحراف معیار و آزمون فریدمن و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS صورت گرفت. با توجه به اینکه در پژوهش‌هایی که در سطح مقیاس‌های اسمی و رتبه‌ای اجرا می‌شوند، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات باید از

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شود، در این خصوص از آزمون تحلیل واریانس دو عاملی فریدمن استفاده شده است.

استان کرمان در جنوب شرقی فلات ایران بین مدارهای ۵۴ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی و ۲۶ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۵۸ دقیقه عرض شمالی با مساحت ۱۸۲۷۲۶ کیلومتر مربع واقع شده و حدود ۱۱/۲۱ درصد از مساحت کشور را به‌خود اختصاص داده است. این استان از شمال به استان‌های خراسان جنوبی و یزد، از جنوب به استان هرمزگان، از شرق به استان سیستان و بلوچستان و از غرب به استان فارس محدود شده و در سال ۱۳۹۶ استان کرمان از ۲۳ شهرستان، ۷۱ شهر، ۵۸ بخش و ۱۵۱ دهستان تشکیل شده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمان، ۱۳۹۷). در بین ۳۱ استان کشور، کرمان نهمین استان پرجمعیت کشور است و ۳/۹۵ درصد جمعیت کشور را به‌خود اختصاص داده است. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، جمعیت کل استان کرمان برابر با ۳۱۶۴۷۱۸ نفر است. ۵۸/۷ درصد جمعیت در مناطق شهری و ۴۱/۲ درصد در مناطق روستایی سکونت دارند. همچنین تعداد ۹۳۲۷۲۱ خانوار در استان وجود دارد که ۵۹ درصد آنان در نقاط شهری، ۴۰/۷۷ درصد در مناطق روستایی و ۰/۱۴ درصد خانوارهای غیر ساکن هستند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). شکل (۱)، موقعیت جغرافیایی استان کرمان را نشان می‌دهد.

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

۴) یافته‌های تحقیق

چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای کلان صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان در اسناد بالادستی

چشم انداز، اهداف و راهبردهای کلان در اسناد بالادستی، در قالب شش مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول (۲) ، میانگین و انحراف استاندارد متغیرها ارائه شده است. دامنه میانگین از ۱ تا ۵ است. بالاترین میانگین (۳/۷۱) متعلق به متغیرهای اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی (تا برنامه ششم)

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

صنعت دامپروری در دام سنگین و طیور و پایین‌ترین میانگین (۳/۱۴) مربوط به عملکرد دو ساله برنامه ششم صنعت دامپروری شمال استان است. بالاترین میانگین رتبه با استفاده از آزمون فریدمن به متغیر اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی صنعت در دام سنگین اختصاص دارد (۴/۰۷) و بدین معناست که از نظر کارشناسان، میزان موفقیت اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی دام سنگین، بیشترین تأثیر را در شاخص چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای کلان صنعت در اسناد بالادستی داشته است.

جدول ۲. متغیرهای شاخص چشم‌انداز و اهداف کلان صنعت دامپروری در اسناد بالادستی

شاخص	متغیرها	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف‌معیار	میانگین‌رتبه	اولویت
چشم‌انداز و اهداف کلان صنعت در اسناد بالادستی	چشم‌انداز و اهداف کلان صنعت در اسناد بالادستی	۲۰	۳	۴	۳/۵۷	۰/۵۳۵	۳/۷۱	۳
	اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی (تا برنامه ششم) دام سبک	۲۰	۲	۵	۳/۴۳	۰/۹۷۶	۳/۲۹	۴
	اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی (تا برنامه ششم) دام سنگین	۲۰	۳	۴	۳/۷۱	۰/۴۸۸	۴/۰۷	۱
	اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی (تا برنامه ششم) طیور	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۷۵۶	۴	۲
	اهداف کمی و کیفی برنامه‌های قبلی (تا برنامه ششم) آبزیان	۲۰	۲	۵	۳/۴۳	۰/۹۷۶	۳/۲۱	۵
	عملکرد دوساله برنامه ششم صنعت	۲۰	۲	۴	۳/۱۴	۰/۶۹۰	۲/۷۱	۶

منبع: یافته‌های تحقیق

فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی در مناطق روستایی شمال استان کرمان

فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی مناطق روستایی شمال استان کرمان در قالب چهار مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول (۳) بالاترین میانگین (۳/۲۹) متعلق به فرآیندهای تأمین نهاده‌ها قبل از تولید و پایین‌ترین میانگین (۲/۷۱) مربوط به فرآیندهای جمع‌آوری، فرآوری و عمل‌آوری تولیدات دامی است. مقایسه میانگین رتبه‌ها با استفاده از آزمون فریدمن نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۳/۰۷) به متغیر فرآیندهای تأمین نهاده‌ها قبل از تولید اختصاص دارد و بدین معناست که از نظر کارشناسان، میزان موفقیت فرآیندهای تأمین نهاده‌ها قبل از تولید بیشترین تأثیر در شاخص موفقیت فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

جدول ۳. متغیرهای شاخص فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی

شاخص	متغیرها	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف‌معیار	میانگین‌رتبه	اولویت
فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی	فرآیندهای تأمین نهاده‌ها قبل از تولید از قبیل نحوه تأمین علوفه و کنسانتره، جوجه، مواد ژنی، واکسن، دارو و...	۲۰	۲	۵	۳/۲۹	۰/۹۵۱	۳/۰۷	۱
	فرآیندهای خدمات و تأمین حین تولید از قبیل خدمات دامپزشکی و بهداشتی، مشاوره فنی به واحدهای تولیدی و...	۲۰	۲	۴	۳/۱۴	۰/۶۹۰	۲/۷۹	۲
	فرآیندهای جمع‌آوری، فرآوری و عمل‌آوری تولیدات دامی	۲۰	۲	۴	۲/۷۱	۰/۷۵۶	۱/۹۳	۴
	فرآیندهای بازاریابی و عرضه محصولات تولیدی به مصرف‌کننده نهایی	۲۰	۲	۴	۲/۸۶	۰/۹	۲/۲۱	۳

منبع: یافته‌های تحقیق

چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه پایدار صنعت دامپروری در مناطق روستایی شمال استان کرمان

شاخص چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه پایدار صنعت، در قالب دوازده مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول (۴)، بالاترین میانگین (۳/۲۹)، مربوط به متغیر افزایش سطح درآمد حاصل از فعالیت دامپروری و پایین‌ترین میانگین (۲/۷۱)، متعلق به متغیر منطقه‌بندی سرزمین در جهت بهره‌وری متناسب با توان و ظرفیت‌های اکولوژیکی است. مقایسه میانگین رتبه‌ها با استفاده از آزمون فریدمن نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۸/۵۷) به متغیر افزایش سطح درآمد حاصل از فعالیت دامپروری اختصاص دارد که بدین معناست که از نظر کارشناسان، افزایش سطح درآمد حاصل از فعالیت دامپروری در مناطق روستایی بیشترین تأثیر در شاخص چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه پایدار صنعت را دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

جدول ۴. متغیرهای شاخص چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه پایدار صنعت دامپروری

شاخص	متغیرها	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف‌معیار	میانگین‌رتبه	اولویت
چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای توسعه پایدار صنعت	کاهش آسیب‌پذیری ناشی از بلایای طبیعی از طریق ظرفیت‌سازی و مدیریت منابع آب	۲۰	۳	۴	۳/۱۴	۰/۳۷۸	۷	۵
	مدیریت و بهره‌وری پایدار از منابع طبیعی از طریق مراقبت، محافظت و بهره‌برداری مؤثر از منابع اکولوژیکی	۲۰	۲	۴	۲/۷۱	۰/۷۵۶	۴/۵	۹
	توسعه نقش مشارکت مردم و نهادهای محلی در فرآیند برنامه‌ریزی توسعه	۲۰	۲	۴	۳	۰/۸۱۶	۶/۲۱	۷
	منطقه‌بندی سرزمین در جهت بهره‌وری متناسب با توان و ظرفیت‌های اکولوژیکی	۲۰	۱	۴	۲/۵۷	۰/۹۷۶	۴	۱۰
	افزایش سطح درآمد حاصل از فعالیت دامپروری	۲۰	۲	۴	۳/۴۳	۰/۷۸۷	۸/۵۷	۱
	ظرفیت‌سازی قانونی، حقوقی و اداری-اجرایی در پیشبرد اقتصاد دامپروری	۲۰	۲	۴	۳/۲۹	۰/۷۵۶	۷/۷۹	۳
	توسعه و بهبود وضعیت کالبدی	۲۰	۲	۴	۳/۱۴	۰/۶۹۰	۷/۰۷	۴
	تقویت هم‌پیوندی و تعامل زنجیره تولید	۲۰	۲	۴	۲/۸۶	۰/۹۰۰	۵/۳۶	۸
	بهبود نظام مدیریت و راهبری توسعه پایدار دامپروری	۲۰	۲	۴	۳	۰/۵۷۷	۶/۲۱	۷
	توسعه، تعمق و ترویج نظام خدمات کارشناسی مهندسی	۲۰	۳	۴	۳/۲۹	۰/۴۸۸	۷/۸۶	۲
	توسعه سطح دانش و مهارت تولیدکنندگان	۲۰	۲	۴	۳	۱	۶/۳۶	۶
	ظرفیت‌سازی و توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر دامدار خرد	۲۰	۲	۴	۳/۱۴	۰/۶۹۰	۷/۰۷	۴

منبع: یافته‌های تحقیق

اقدامات مؤثر جهت ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجودِ صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان

شاخص ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجود در قالب هیجده مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول (۵)، بالاترین میانگین (۴/۲۹) متعلق به متغیر تسهیل‌گری سازمان جهاد کشاورزی و پایین‌ترین میانگین (۲/۵۷) مربوط به متغیرهای آسان نمودن دریافت اعتبارات، پایین آوردن نرخ سودها و دسترسی به منابع آب است. مقایسه میانگین رتبه‌ها با استفاده از آزمون فریدمن نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۱۴/۹۳) به متغیر تسهیل‌گری سازمان جهاد کشاورزی اختصاص دارد؛ بدین معنا

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

که از دید کارشناسان، متغیر یاد شده مؤثرترین متغیر برای ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجودِ صنعت است.

جدول ۵. متغیرهای شاخص اقدامات مؤثر برای ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجودِ صنعت

شاخص	متغیر	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف‌معیار	میانگین‌رتبه	اولویت
اقدامات مؤثر جهت ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجودِ صنعت	ارائه آموزش‌های عمومی	۲۰	۳	۵	۳/۵۷	۰/۷۸۷	۱۱/۷۹	۴
	اتکاء بیشتر به منابع مردمی	۲۰	۳	۵	۳/۵۷	۰/۷۸۷	۱۲/۲۹	۲
	آشنا نمودن صنعت دامپروری با قوانین و مقررات	۲۰	۲	۵	۳/۵۷	۰/۹۷۶	۱۲/۲۹	۲
	حمایت مالی از سوی بانک‌ها و مؤسسات مالی	۲۰	۲	۵	۳	۱/۲۹۱	۸/۵۰	۹
	استفاده از اعتبارات خرد	۲۰	۲	۵	۳	۱/۱۵۵	۷/۵۷	۱۱
	آسان نمودن دریافت اعتبارات	۲۰	۱	۵	۲/۵۷	۱/۸۱۳	۶/۶۴	۱۳
	پایین آوردن نرخ سودها	۲۰	۱	۵	۲/۵۷	۱/۸۱۳	۶/۶۴	۱۳
	تضمین خرید محصولات دامپروری	۲۰	۱	۵	۳	۱/۶۳۳	۸/۵	۹
	تقویت خدمات فنی و زیرساختی	۲۰	۲	۵	۳/۲۹	۰/۹۵۱	۹/۳۶	۷
	استمرار حرکت دولت در تأمین زیرساخت‌ها	۲۰	۲	۵	۳/۴۳	۱/۱۳۴	۹/۸۶	۵
	دسترسی به منابع آب	۲۰	۱۱	۵	۲/۵۷	۱/۲۷۲	۶/۵۷	۱۴
	انتقال تکنولوژی نوین	۲۰	۲	۵	۲/۸۶	۱/۰۶۹	۷/۳۶	۱۲
	ثبات در قوانین و مقررات	۲۰	۱	۵	۳/۱۴	۱/۲۱۵	۹/۵۰	۶
	جلوگیری از نوسانات شدید بازار	۲۰	۱	۵	۳	۱/۵۲۸	۸/۲۹	۱۰
	ممانعت از واردات بی رویه محصولات دامی	۲۰	۱	۵	۳/۱۴	۱/۲۱۵	۹/۵۰	۶
	آسان نمودن دریافت استعلام‌ها	۲۰	۱	۵	۳/۱۴	۱/۴۶۴	۹/۲۹	۸
	تسهیل‌گری سازمان جهاد کشاورزی	۲۰	۴	۵	۴/۲۹	۰/۴۸۸	۱۴/۹۳	۱
	تسهیل‌گری اداره منابع طبیعی	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۷۵۶	۱۲/۱۴	۳

منبع: یافته‌های تحقیق

برنامه‌های توسعه پایدار صنعت دامپروری در مناطق روستایی شمال استان کرمان

برنامه‌های توسعه پایدار در قالب ده مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول (۶)، بالاترین میانگین (۴/۲۹) متعلق به برنامه‌های مبتنی بر افزایش تولید و بهره‌وری فعالیت‌های موجود و پایین‌ترین میانگین (۲/۵۷) مربوط به برنامه‌های مبتنی بر توسعه تشکل‌های تعاونی است. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۱۴/۹۳) به برنامه‌های مبتنی بر افزایش تولید و بهره‌وری فعالیت‌های موجود اختصاص دارد؛ بدین معنا که از دید کارشناسان، برنامه‌های مبتنی بر افزایش تولید و بهره‌وری فعالیت‌های موجود، بالاترین اولویت را در بین برنامه‌های توسعه پایدار صنعت دامپروری شمال استان کرمان داشته است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

جدول ۶. برنامه‌های توسعه پایدار صنعت دامپروری شمال استان کرمان

شاخص	متغیرها	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف‌معیار	میانگین‌رتبه	اولویت
برنامه‌های توسعه پایدار صنعت دامپروری شمال استان کرمان	برنامه‌های مبتنی بر تأمین منابع مالی نظیر صندوق‌های محلی	۲۰	۲	۵	۳/۲۹	۱/۱۱۳	۴/۳۶	۷
	برنامه‌های مبتنی بر افزایش تولید و بهره‌وری فعالیت‌های موجود	۲۰	۳	۵	۳/۸۶	۰/۹۰۰	۶/۸۶	۱
	برنامه‌های مبتنی بر افزایش سطح مهارت‌ها و توانمندی‌های شغلی و حرفه‌ای	۲۰	۲	۵	۳/۴۳	۱/۱۳۴	۵	۶
	برنامه‌های مبتنی بر بهره‌برداری از ظرفیت‌های محلی اعم از مواد اولیه، نیروی انسانی و سرمایه	۲۰	۲	۵	۳/۷۱	۱/۱۱۳	۶	۳
	برنامه‌های مبتنی بر تنوع بخشی به فعالیت‌ها و کسب و کارها	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۹۵۱	۶/۱۴	۲
	برنامه‌های مبتنی بر جلب مشارکت شرکت‌های سرمایه‌گذاری‌های خرد محلی	۲۰	۲	۵	۳/۵۷	۱/۲۷۲	۵/۵۰	۴
	برنامه‌های مبتنی بر برندسازی عرضه محصولات و خدمات	۲۰	۲	۵	۳/۵۷	۱/۲۷۲	۵/۱۴	۵
	برنامه‌های مبتنی بر توسعه تشکل‌های تعاونی	۲۰	۱	۵	۳/۱۴	۱/۵۷۴	۳/۷۱	۸
	برنامه‌های مبتنی بر توسعه شبکه‌های توزیع و فروش محصولات و خدمات (بازاریابی)	۲۰	۲	۵	۳/۷۱	۱/۲۵۴	۶/۱۴	۲
	برنامه‌های مبتنی بر کارآفرینی و توسعه فرصت‌های شغلی جدید	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۹۵۱	۶/۱۴	۲

منبع: یافته‌های تحقیق

ساز و کارهای مؤثر در توسعهٔ پایدار صنعت دامپروری در مناطق روستایی شمال استان کرمان

ساز و کارهای مؤثر در توسعهٔ پایدار صنعت دامپروری در قالب سیزده مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول (۷)، بالاترین میانگین (۴/۱۴) متعلق به تقویت نگرش کارآفرینی بین دستگاه‌های اجرایی و پایین‌ترین میانگین (۳/۵۷) مربوط به تمرکز بر رفع موانع اداری و سازمانی اثرگذار بر توسعه پایدار است. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۹/۲۱) به متغیر تقویت نگرش کارآفرینی بین دستگاه‌های اجرایی اختصاص دارد؛ بدین معنا که از دید کارشناسان، مؤلفه تقویت نگرش کارآفرینی بین دستگاه‌های اجرایی، به‌لحاظ تأثیر بر ساز و کارهای مؤثر در توسعه پایدار صنعت دامپروری شمال استان کرمان، اولویت اول را دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

جدول ۷. ساز و کارهای مؤثر در توسعهٔ پایدار صنعت دامپروری شمال استان کرمان

شاخص	متغیرها	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف‌معیار	میانگین‌رتبه	اولویت
ساز و کارهای مؤثر در توسعهٔ پایدار صنعت دامپروری شمال استان کرمان	تقویت نگرش کارآفرینی بین دستگاه‌های اجرایی	۲۰	۳	۵	۴/۱۴	۰/۶۹۰	۹/۲۱	۱
	تقویت دانش فنی، توسعه مهارت‌های شغلی، حرفه‌ای و ارتقاء فرصت‌های یادگیری	۲۰	۳	۵	۳/۸۶	۰/۹۰۰	۷/۵۰	۳
	وجود خدمات مشاوره‌ای به‌ویژه مشاوره آگاهی از بازار	۲۰	۳	۴	۳/۷۱	۰/۴۸۸	۶/۷۱	۶
	انتشار، ترویج و تبادل اطلاعات و تجربیات اقتصادی (آشنایی با قوانین و مقررات)	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۷۵۶	۶/۷۱	۶
	اجرای به‌موقع تعهدات، برگزاری جلسات حمایتی از ایده‌های کارآفرینی به‌منظور اعتمادسازی	۲۰	۳	۴	۳/۷۱	۰/۴۸۸	۶/۳۶	۸
	تمرکز بر رفع موانع اداری و سازمانی اثر گذار بر توسعه پایدار	۲۰	۲	۵	۳/۵۷	۱/۲۷۲	۵/۹۳	۱۰
	ایجاد سیستمی کارآمد از حمایت‌های مالی و اعتباری	۲۰	۲	۵	۳/۸۶	۱/۳۴۵	۷/۷۹	۲
	تمرکز بر مسائل و مشکلات صنعت دامپروری استان اثرگذار بر توسعه پایدار	۲۰	۲	۵	۳/۷۱	۱/۱۱۳	۶/۷۹	۵
	فعالیت‌های تبلیغاتی	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۷۵۶	۶/۷۱	۶
	وجود و استمرار یک برنامه دقیق و منظم کسب و کار از طریق راهبرد سازمانی	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۷۵۶	۶/۸۶	۴
	شناسایی توانایی افراد و مکان‌ها و بهینه‌سازی استفاده از آن‌ها به‌منظور توسعه پایدار	۲۰	۳	۵	۳/۷۱	۰/۷۵۶	۶/۱۴	۹
	تقویت احساس مالکیت محلی	۲۰	۳	۴	۳/۷۱	۰/۴۸۸	۶/۵۰	۷
	تضمین امنیت سرمایه	۲۰	۱	۵	۳/۷۱	۱/۴۹۶	۷/۷۹	۲

منبع: یافته‌های تحقیق

ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی جهت اجرای طرح‌ها در صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان

شاخص ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی جهت اجرای طرح‌ها در قالب هفت مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته است. در جدول (۸)، بالاترین میانگین (۴/۱۴) متعلق به شناسایی و جذب منابع انسانی مستعد موجود در صنعت دامپروری برای اجرای طرح‌ها و پایین‌ترین میانگین (۳/۴۳) مربوط به اصلاح و وضع قوانین و مقررات حقوقی تسهیلگر برای اجرای طرح‌هاست. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۵) به مؤلفه شناسایی و جذب منابع انسانی مستعد موجود در صنعت دامپروری برای اجرای طرح‌ها اختصاص دارد؛ بدین معنا که از دید کارشناسان، مؤلفه شناسایی و جذب منابع

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

انسانی مستعد موجود در صنعت دامپروری برای اجرای طرح‌ها به‌لحاظ تأثیر بر شاخص ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی جهت اجرای طرح‌ها اولویت اول را دارد.

جدول ۸. متغیرهای شاخص ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی جهت اجرای طرح‌ها

شاخص	مؤلفه	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف‌معیار	میانگین‌رتبه	اولویت
ملاحظات و الزامات اجتماعی و نهادی جهت اجرای طرح‌ها:	تقویت روحیه اعتمادپذیری، مسئولیت‌پذیری و تعامل‌پذیری برای اجرای طرح‌ها	۲۰	۳	۵	۳/۸۶	۰/۶۹۰	۴	۳
	آموزش و یادگیری بهره‌برداران برای اجرای طرح‌ها	۲۰	۲	۵	۳/۸۶	۱/۰۶۹	۴/۱۴	۲
	تبادل اطلاعات و تجربیات میان ذی‌نفعان و دستگاه‌های دولتی برای اجرای طرح‌ها	۲۰	۳	۵	۳/۸۶	۰/۹۰۰	۴/۱۴	۲
	نظارت و تسهیلگری دستگاه‌های دولتی برای اجرای طرح‌ها	۲۰	۲	۵	۳/۷۱	۰/۹۵۱	۳/۹۳	۴
	شناسایی و جذب منابع انسانی مستعد موجود در صنعت دامپروری برای اجرای طرح‌ها	۲۰	۳	۵	۴/۱۴	۰/۶۹۰	۵	۱
	افزایش قدرت چانه‌زنی بهره‌برداران با کارگزاران دولتی (گفتگو و مذاکره) برای اجرای طرح‌ها	۲۰	۲	۵	۳/۵۷	۰/۹۷۶	۳/۶۴	۵
	اصلاح و وضع قوانین و مقررات حقوقی تسهیلگر برای اجرای طرح‌ها	۲۰	۲	۵	۳/۴۳	/۹۷۶	۳/۱۴	۶

منبع: یافته‌های تحقیق

۵) نتیجه‌گیری

مناطقی از استان کرمان قابلیت مناسبی برای پرورش و نگهداری دام به‌ویژه در بخش‌های روستایی و عشایری دارد که سهم بزرگی در تأمین گوشت و فرآورده‌های لبنی مورد نیاز مردم داخل استان داشته و حتی به استان‌های همجوار نیز صادر می‌شود. در خصوص عوامل ساختاری و نهادی مؤثر بر توسعه پایدار صنعت دامپروری، مطالعه چندانی در ایران صورت نگرفته است. در خارج از کشور هم، وضعیت به همین منوال است. مطالعات انجام شده، بیشتر در خصوص عوامل مؤثر بر توسعه پایدار سایر بخش‌ها از جمله گردشگری، توسعه پایدار روستایی و غیره بوده است. بدین منظور، مطالعه حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار صنعت دامپروری در مناطق روستایی شمال استان کرمان طراحی و در قالب ۷ شاخص، مورد بررسی قرار گرفته است. هر کدام از شاخص‌ها توسط متغیر و یا مؤلفه‌هایی مورد سنجش واقع شده‌اند. نتایج مطالعه که با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی به‌دست آمد نشان داد که در خصوص اهداف کلان و برنامه‌های صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان در اسناد بالادستی (تا قبل از برنامه ششم و عملکرد دو ساله برنامه ششم)، بیشترین موفقیت‌ها تا قبل از برنامه

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

ششم در زمینه‌های دام سنگین و سپس در زمینه طیور بوده است. دام سبک و آبزیان در رتبه‌های بعدی قرار داشته‌اند. با توجه به اینکه عملکرد دوساله برنامه ششم، نسبت به برنامه‌های قبلی از موفقیت کمتری برخوردار بوده است؛ لذا، باید در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست گذاری‌ها به این موضوع توجه بیشتری صورت بگیرد.

در مورد فرآیند و چرخه‌های تأمین نهاده‌ها و فروش محصولات دامی کارشناسان معتقدند که تأمین نهاده‌ها قبل از تولید از قبیل نحوه تأمین علوفه و کنسانتره، جوجه، مواد ژنی، واکسن، دارو و.. سپس خدمات و تأمین حین تولید از قبیل خدمات دامپزشکی و بهداشتی، مشاوره فنی به واحدهای تولیدی از اهمیت بیشتری برخوردار هستند و فرآیندهای بازاریابی و عرضه محصولات تولیدی به مصرف‌کننده نهایی و فرآیندهای جمع‌آوری، فرآوری و عمل‌آوری تولیدات دامی اهمیت کمتری دارند؛ لذا، حل مشکلات تأمین نهاده‌ها و علوفه و خدمات باید در اولویت کار نهادهای ذیربط قرار بگیرد. از جمله مؤثرترین شاخص‌های توسعه پایدار صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان، افزایش درآمد است. بنابراین هر گونه سیاستی که بخواهد به توسعه پایدار صنعت دامپروری منجر شود؛ در ابتدا باید وضعیت اقتصادی دامپروران و افزایش درآمد را ملاک عمل قرار دهد. کارشناسان، مؤثرترین متغیر را برای ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی صنعت دامپروری، تسهیل‌گری سازمان جهاد کشاورزی دانستند. تسهیلگر، گروه یا سازمان را قادر می‌سازد تا فعالیت مؤثرتری داشته باشد، همکاری افزایش یافته و هم‌افزایی ایجاد شود. همچنین تسهیلگر افراد را به مشارکت کامل، درک دو طرفه و سهیم شدن در وظایف تشویق می‌کند. تسهیلگر از طریق حمایت هر فرد برای اعمال بهترین تفکر، اعضای گروه را قادر می‌سازد تا برای یافتن راهکارهای جامع و ایجاد توافقات پایدار تلاش کنند. در بین برنامه‌های توسعه پایدار صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان، در حال حاضر برنامه‌های مبتنی بر افزایش تولید و بهره‌وری از دید کارشناسان از بالاترین اهمیت برخوردار هستند و باید در دستور کار قرار بگیرند. تقویت نگرش کارآفرینی بین دستگاه‌های اجرایی و شناسایی و جذب منابع انسانی مستعد موجود در صنعت دامپروری برای اجرای طرح‌ها نیز از متغیرهای دیگری هستند که می‌توانند زمینه‌های لازم برای بهبود و ارتقاء توسعه پایدار صنعت دامپروری مناطق روستایی شمال استان کرمان را فراهم نمایند.

۶) منابع

- آمار و اطلاعات بخش دامپروری استان کرمان، (۱۳۹۶)، **معاونت بهبود تولیدات دامی**، سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان.
- آسایش، حسین، (۱۳۸۸)، **اصول و روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای**، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- پرمن، ر. و گیلری، ج. م، (۱۳۸۲)، **اقتصاد محیط زیست و منابع طبیعی**، ترجمه احمدرضا ارباب، نشر نی.
- حمیده، س. و نویدپور، م. ر، (۱۳۸۶)، **پایداری در شهرها از دیروز تا امروز**، نشریه هفت شهر، ۲۱-۲۲، صص ۵-۲۰.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

- حیدری ساربان (۱۳۹۸)، **سنجش و اولویت‌بندی عوامل مؤثر برکشاورزی پایدار از دیدگاه مروجان جهاد کشاورزی استان اردبیل**. انسان و محیط زیست، سال ۱۷، شماره ۱، صص ۶۵-۷۷.
- خسروبیگی، ر.، شایان، ح.، سجاسی قیداری، ح.، و صادقلو، ط، (۱۳۹۰)، **سنجش و ارزیابی پایداری در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک تصمیم‌گیری چندمتغیرهٔ فازی تاپسیس**، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۱، صص ۱۵۱-۱۸۶.
- رادکلیف، م، (۱۳۷۳)، ترجمه: حسین نیر؛ **توسعه پایدار**؛ انتشارات مرکز مطالعات، برنامه،ریزی و اقتصاد کشاورزی، وزارت کشاورزی.
- زاهدی، ش. س. و نجفی. غ، (۱۳۸۵)، **بسط مفهومی توسعه پایدار**، فصلنامه مدرس علوم انسانی.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمان، (۱۳۹۷)، **گزارش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان کرمان سال ۱۳۹۶**، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۳۱۷ صص.
- سجادپور، م.، احمدی‌خوی، ا، (۱۳۹۰)، **تحول مفهومی و مؤلفه‌های رژیم بین‌المللی امنیت غذایی**. پژوهشنامه علوم سیاسی. سال ۶، شماره ۴، صص ۱۴۵-۱۷۷.
- شریفی، س.، حبیبی، س.، و قندی، د، (۱۳۸۸)، **توسعه پایدار در محصولات دام و طیور**. چهارمین همایش منطقه‌ای ایده‌های نو در کشاورزی.
- علیپور، ب، (۱۳۹۱)، **برآورد ضرایب اقتصادی صفات مهم تولیدی بز لری لرستان**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان، دانشکده علوم دام، صص ۱۸-۲۴
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵)، **نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن**، تهران: سازمان برنامه و بودجه کشور، مرکز آمار ایران.
- مهشواری، ش، (۱۳۷۸)، **توسعه پایدار و مدیریت دولتی در هند**. مدیریت توسعه، مجموعه نهم از انتشارت مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- مهمی، ز. و محمد زاده، س. ح، (۱۳۹۶)، **عوامل مؤثر بر توسعه پایدار در بخش کشاورزی استان خراسان شمالی**. حقوق محیط زیست. سال ۲، شماره ۱، صص ۶۴-۷۰.
- میرزایی، ش. و نوری پور، م، (۱۳۹۳)، **تحلیل موانع صنعتی شدن دام‌پروری: مطالعه‌ی موردی شهرستان قلعه‌گنج استان کرمان**. پژوهش‌های روستایی، سال ۵، شماره ۴، صص ۷۰۵-۷۳۶.
- نوری‌پور، م. و شاه‌ولی، م، (۱۳۹۰)، **ارزیابی معیارهای پایداری روستایی شهرستان دنا براساس فرآیند ارتباطات: کاربرد تحلیل سلسله مراتبی**، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۱، صص ۶۳-۹۲.
- نوری‌زمان‌آبادی، ه.، و فسخودی، ع، (۱۳۸۶)، **سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی**. مطالعه موردی مناطق روستایی استان اصفهان. مجله علوم کشاورزی ایران، سال ۲-۳۸، شماره ۲، صص ۲۶۳-۲۷۵.
- ولایی، م.، عبداللهی، ع.، ر منافی آذر ، ر. و صفری، ن، (۱۳۹۴)، **تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کارآفرینی (مطالعه موردی: دهستان مرحمت آباد شمالی- شهرستان میاندوآب)**. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۵، شماره ۱۹، صص ۱۴۹-۱۶۱.
- Barton, H. et al. 2003. **Shaping neighbourhoods: A guide for healt, sustainability and vitality**", Spon Press, London and New York. OECD, 2001. The DAC guidelines, strategies for sustainable development.
- Faghiri, H., Yusop, Z., Othman, M. Hj and Krauss, S. E. 2019. **Structural Analysis of Factors Affecting Dairy Cattle Industry Development in Malaysia**. *Review of Politics and Public Policy in Emerging Economies*, Vol. 1, No. 1, 23-42.
- Lehman, David, (ed). 1979. **Development Theory; Four Critical Studies**, London.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]

- Moseley, Malcolm j. 2002. Local Rrural Development Principles and Practice, University of Gloucestershire.
- Puglese, patriza. 2001. **Organic Farming and Sustainable Rural Development, a Manifested and promising governance in Sociologica Rurtalist** vol. 41, European Socity for Rural sociology

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7]